

Peter Zvon

**TANEC
NAD
PLAČOM**

VEK JEJ EŠTE NEDOVOLUJE, aby sa vyjadrila slovami: „patrím medzi tých šťastných ľudí, ktorí majú právo žiť spomienkami.“ I keď spomienky a životné i umelecké skúsenosti sú v jej tvorivej práci dosť podstatnou náplňou. Ale s to premiér?! Tak si zaspomínajme aspoň my. Samozrejme, že tu nemožno vymenovať všetky postavy **ADELY GÁBOROVEJ**. Veď jej dnešná Rozália je skutočne stou hereckou kreáciou. Šantivá Lucietta z Goldonihho Škriepok v Chiozze, čistá Alma z Williamsovho Leta a dym, Flaubertova Madame Bovary, Katarína z Ostrovského Búrky, Komisárka z Višňovského Optimistickej tragédie, O'Neillova Anna Christie, Králikova Margaret, Schillerova Mária Stuartová, Racinova Faidra, Vilma zo Šikuliády, Nella z Örkényiho Hľadačov kľúčov, Alvingová z Ibsenových Strašidiel, Pani Jourdainová z Moliérovho Meštiaka šfachticom, Gönczova Medeia a ďalšie a ďalšie. Milenky, matky, dcéry, robotníčky i dámy zo salónov, postavy komediálne i tragické. Ale vždy nesmierne žensky ženské. Tvorivé pole Adely Gáborovej je naozaj široké. Svojimi umeleckými výsledkami nám neustále dokazuje, čo všetko vie, nielen z teórie, zo života a o živote, ale predovšetkým z javiskovej abecedy písanej vždy, i v tých najmenších postavách – verzálkami. To isté možno povedať i o jej monodrámach a štúdiových predstaveniach, na ktorých nám vždy predvádza malý koncert svojho hereckého umenia. Robí tak s vedomím, že slovám, ktoré majú žiť svojim pravdivým obsahom, musí dávať silu nového života. Za svoju prácu už bola niekoľkokrát ocenená i vyznamenaná.

Do ďalšej stovky premiér želáme veľa ďalších síl, zdravia a prekrásnych tvorivých

PROGRAM ... **ME NÁVRHMI KOSTÝ-
MOV** ... **VEJ**

DIVADLO ANDREJA BAGARA V NITRE
vyznamenané „Za vynikajúcu prácu“
a „Za zásluhy o výstavbu“

38. SEZÓNA

273. PREMIÉRA

PETER ZVON

TANEC NAD PLAČOM

Veselohra v dvoch častiach

Dramaturgia

Ján Laca

Scéna

Milan Ferenčík

Kostýmy

Lubica Obuchová

Zhudobnenie piesne

Jaroslav Filip

Hudba

Výber z tvorby Zdeňka Johna

Pohybová spolupráca

Boris Slovák a. h.

Réžia

KAROL SPIŠÁK

PREMIÉRA 23. APRÍLA 1988

Riaditeľka: zaslúžilá umelkyňa Hilda Augustovičová
Vedúci umeleckého súboru: Karol Spišák

OSOBY A OBSADENIE

GRÓF RICHARD	DUŠAN LENCI
GRÓFKA ANNA	EVA HLAVÁČOVÁ
GRÓF ALFRÉD	DUŠAN SZABÓ
MARKÍZA SILVIA	DÁŠA RÚFUSOVÁ
RYTIER GEJZA	PETER STANÍK
ARISTID KRÁE	MILAN KIŠ
ROZÁLIA	ADELA GÁBOROVÁ
ADELA	JANA BITTNEROVÁ
PETER	STANISLAV KRÁE
Dr. PYSK	ANTON ŽIVČIC
TRDLÍK	Zaslúžilý umelec JOZEF DÓCZY
BÁSNIK	VLADO BARTOŇ
JERONÝM	ERNEST ŠMIGURA
BARNABÁŠ	RUDOLF KRAUS

Predstavenie vedie: Michal Kožuch

Text sleduje: Jana Koleničová

Reprodukcia hudby: Jiří Bárta

Svetlá: Bernard Šiška

Javiskový majster: Jozef Drobec

Scénu, parochne a kostýmy vyhotovili dielne DAB pod vedením Jozefa Valenta

PÄTNÁŠTMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO I. ČASTI

PETER ZVON vlastným menom **VLADIMÍR SÝKORA** narodil sa 9. januára 1913 v Chrudími. Na Slovensko sa dostal s otcom, úradníkom Čeňkom Sýkorom ako sedemročný chlapec. Otec bol za mladi náruživým divadelným ochotníkom a láska k divadlu prešla z rodičovského domu aj na autora, ktorý tiež zavčasu hrával divadlo.

Študoval práva v Bratislave a zúčastňoval sa na študentskom spolkovom živote, takže v osudnom roku 1938 bol práve predsedom Ústredného zväzu československých študentov. O tom, že Vladimír Sýkora ostal i po roku 1939 v Bratislave rozhodla náhoda a okolnosť, že župný úrad v Bratislave si vyžiadal jeho otca a celá rodina zostala na Slovensku. Po skončení štúdií pracoval vo Všeobecnej úverovej banke (neskôr Tatrabanka) v Bratislave. Jeho skutočným povoláním však bolo divadlo. V rokoch 1940–42 uverejňoval v Eláne pod pseudonymom Juraj Valach divadelné kritiky, ktoré svojou fundovanosťou, analýzou inscenačného výsledku a špecifickými divadelnými postrehmi spoluvytvárali základy slovenskej divadelnej estetiky.

Vo svojej tvorivej práci inklinoval k básnickému divadlu syntézy E. F. Buriana, ktorému aj odovzdal svoju prvú hru **DÍVKA V MODRÉM**, avšak pre známe udalosti roku 1938 ju už neuviedli.

TANEC NAD PLAČOM napísal v lete 1939 v Korytnici, kde sa zotavoval po žalúdočnej chorobe.

Tretiu svoju hru **VZDÁLENÁ ZEMĚ**, ktorú zanechal v rukopise, napísal v lete 1941.

Nedočkal sa však ani jednej premiéry svojich hier. Zomrel na počiatku rozvoja svojich umeleckých i kritických síl 19. októbra 1942.

30. MÁJA 1988 UPLYNIE 45 rokov, čo veselohra Petra Zvona Tanec nad plačom po prvý raz potešila srdcia divákov. Úspech u súdobého publika bol nevšedný a mal mimoriadny význam. Obecenstvo totiž vytušilo, že nejde iba o komiku zábavnú, ale na tie časy aj účinne zaangažovanú, čerpanú zo života a vrátenú v podobe umeleckého diela späť životu. Veľmi dobre vycítilo, že táto komika je vo svojej podstate ľudová, humanistická a že živo triafa do vtedajšieho spoločstva.

Avšak živosť, sviežosť takéhoto divadla, ako aj isté narážky na dobu pochopil aj vtedajší režim, a ako to už v takom prípade býva, inscenáciu po niekoľkých reprízach v Slovenskom národnom divadle – zakázal. Ale už z dávnej histórie vieme, že keď divadlo bolo vyhnané zo svojho chrámu, utiahlo sa medzi ľud, kde našlo vždy porozumenie a živnú pôdu pre svoj ďalší vývoj.

Tanca nad plačom sa ujali ochotníci!

Úspech tejto veselohry sa po roku 1945 zmnohonásobil. Na Slovensku ju uviedli takmer všetky profesionálne divadlá (SND dokonca trikrát), Bartolomej Urbanec si z nej vzal podklad pre libreto svojej rovnomennej opery, bola preložená i do iných jazykov; no a na ochotníckych scénach zaznamenala desiatky premier...

V čom tkvie taký veľký záujem o túto hru?

Predovšetkým je to jej jasná myšlienka.

Popri Kletke Kazimíra Bezeka a dvoch Jánošíkov (Jána Poničana a Márie Martákovovej-Rázusovej) bola to ďalšia významná básnická dráma, napísaná v období vojny a fašizmu. Aj ona je namierená proti mocným vtedajšieho sveta a stavia sa na stranu utláčaných.

Po druhé: V rámci žánru zdôraznil autor divadelnosť a lyrickosť, ktoré vychádzali jednak z jeho teoretických úvah o dráme, ktoré sú síce poplatné dobe a podmienené vtedajšou úrovňou estetiky dramatického umenia, avšak v mnohom obstoja ešte i dnes.

A napokon: Ide o dielo veľmi poetické, lyrické s veľkou myšlienkovou náplňou, plné vtipných a ducha-plných dialogov, ktoré sú vedené veľmi presne medzi historickými i súčasnými postavami hry.

Okrem toho treba vyzdvihnúť i hutnosť všetkých postáv, ktoré dávajú dostatok priestoru na uplatnenie talentu i hereckých skúseností každého tvorivého interpreta.

Preto sa aj my znova, po 26 rokoch, vraciame k tomuto dielu.

Kritiky dr. Vladimíra Sýkoru, podpísované Juraj Valach, vyvolali medzi divadelníkmi živý ohlas. Bolo to azda aj preto, že medzi kritikmi patril k tým, čo sa venovali viac hercom a režisérovi než autorovi. Slová uznania hriali. A sýkora... vedel nájsť slová uznania. Vyslovene sympatizoval s Jamnickým a s hercami, ktorých režisér okolo seba sústredil. Povedala by som, že ako mladý človek sympatizoval s novým úsilím, čo hľadalo svoj smer a svoju tvár. Sama sa niekedy čudujem, kde sa toľko naučil o divadelnom umení, kto ho zasvätil do tajov hereckého a režisérskeho kumštu. Nikdy som podrobnejšie neskúmala jeho biografriu. Poznala som ho až v čase, keď už ako zrelý človek, manžel kolegyně Olgy Kadancovej, vystupoval verejne a vzbudzoval úctu. To je už čo povedať, keď niekto vzbudí rešpekt u hercov! Ale bolo tak!

Dnes by som ťažko odpovedala na otázku či študoval Stanislavského, ale to, čo bolo jeho zvláštnosťou, nasvedčovalo tomu, že poznal myšlienku – niet malých úloh, sú len malí herci.

Po každej premiére poslal kyticu tej herečke alebo hercovi v malej úlohe, ktorej alebo ktorého výkon sa mu najviac páčil. Toto samo o sebe už bolo čosi nové a vzrušujúce. Čakali sme po premiére v napätí koho dr. Sýkora poctí kyticou. Bolo v tom uznanie a tá najkrajšia kritika, akú si herečka alebo herec mohli len želať. Aká škoda, že krutý osud chcel inak a vzal nám v plnom rozkvetе mladého dr. Sýkoru.

Najsamprv sme vedeli o dr. Sýkorovi len ako o divadelnom kritikovi. Netušili sme, že potajomky písal hru. Zrejme uznanlivé krítky, usilujúce sa skôr pochopiť ako posúdiť alebo odsúdiť, zblížovali ho s divadlom. Nečudo, že poetickú komédiu Tanec nad plačom poslal do dramatickej súťaže v nádeji, že svoje dielo uvidí inscenené na javisku SND. Musel byť natešený, keď sa dozvedel, že porota hre udelila prvú cenu a že ju SND zaradilo do svojho repertoáru. Režirovať ju mal Ján Jamnický.

Po hre Jána Poničana „Štyria“ prideliť Janko Borodáč Jamnickému aj spomínanú hru Vladimíra Sýkoru. Jamnický s tým súhlasil lebo to spoluznelo s jeho presvedčením. Borodáč mu dôveroval ako režisérovi a veril, že práve on bude vedieť vystihnúť poetickú atmosféru historických scén i ironické pichľavosti scén zo súčasného života. Nemýlil sa v odhade.

Spomínam si, že sme boli na Boci, keď sme dostali list od dr. Sýkoru, v ktorom nám písal, že sa dal operovať. Nikdy by som si nebola pomyslela, že dr. Sýkora mohol mať ťažkosti so žalúdočnými vredmi. Chcel sa jednoducho zbaviť tejto pliahy. Keď mu Jano odpovedal na list, v ktorom nám písal, že operácia dopadla dobre, ja som na konci pripísala, že by som ho bola od operácie odhovorila. Ešte som dodala: Škoda, že som o tom nevedela. Zrejme v tej veci bolo zbytočné dodatočne niečo podnikáť, lebo v tom čase vypukol týfus. Dr. Sýkora sa v nemocnici nakazil brušným týfom a naň aj zomrel.

Bol miernym, láskavým človekom, ktorého humor a porozumenie možno vypozerovať nielen z jeho kritik, ale aj z hry, ktorá bola skutočným príslubom, že do divadla vstupuje nový, nádejný autor.

Premiéry svojej hry sa nedožil. Ale Jamnický ju na jeho počesť naštudoval. Spýtal sa ma:

„Chceš hrať postavu Silvie? Myslel som, že by si ju mohla hrať.“ „Ale ako by som ju mohla. Veď dr. Sýkora ju napísal pre svoju ženu! To by som jej nemohla urobiť.“

Jamnický po smrti dr. Sýkoru utešoval mladučkú vdovu s malým synčekom. – Zomrel ako 29-ročný.

Tanec nad plačom (premiéra 30. 5. 1943) sa stal parádnyim číslom repertoáru i veľkým úspechom nás herečiek a hercov. Silviu hrala Olga Sýkorová, ja som sa rozhodla pre starú dámu a hrala som ju v troch inscenáciách – v každom desaťročí, v prvej Jamnického, v druhej a tretej u Tibora Rakovského. Vyznamenali sa mnohí, nechcem známkovať, ale nezabúdam na piesne z inscenácie, ešte podnes mi znejú v ušiach ako vzdialené ozveny – popevky. Pravdaže, nezabúdam na Zacharovho Barnabáša.

Z knižky Vilmy Jamnickej
„Letá a zimy s Jánom Jamnickým“

Peniaze dané do umenia sa národu vyplácajú najviac. Umenie má totiž jednu výbornú vlastnosť, a to je tá, že slúži duchu. A konečne čo iné, ak nie duch robí národ národom?

Skutočné umenie nedá sa ovládať dogmami. Skutočné umenie tvorí bez dogmy.

Umelecké kompromisy nesmú byť programom i keby sa dali akokoľvek zdôvodniť.

Dokým sa budú písať drámy a nie scenáriá, dovtedy bude v divadle vždy prenikať duch a myšlienka a len potom forma. Nestačí pre divadelnú kultúru mať veľkých režisérov, výtvarníkov a – pravda – hercov, treba mať aj veľkých autorov. Preto bolo impresionistické a novoromantické divadlo v rozpakoch a bez autority.

Divadlo je prejav citu chápaný duchom. Zmysly môžu byť prostredníkmi, hlásateľmi alebo ukazovateľmi, ale nemôžu byť pre divadlo účelom. Divadlo nemá city maľovať, ale vzbudiť. To je pravá jeho podstata. A preto obecnstvo nesmie si myslieť, že skutočné divadlo spadne mu do lona. Divadlo je tým väčšie, čím kultúrnejšie je obecnstvo. Až prestane naše obecnstvo chodiť do divadla, sadáť do kresiel a povýšene volať to „Hrajte, komedianti“, až nastúpi cestu spolupráce, otvoria sa mu cesty nové, iba vtedy sa presvedčí, že jestvovalo mnoho veľkého, čo prv nevidelo a veľa malého, čomu prv tliekalo.

I Bacchus má právo na život tam, kde Múzy majú miesto pri stole.

Niektorí z hercov, a to práve tí najgeniálnejší, vedeli sa dívať. Tým poznávali. Ak sa však nemohli dívať – lebo či chceme, či nie, okoko nás je dvadsiate storočie – študovali. Tým zasa poznávali. Ale poznanie treba ešte pochopiť. A to nie mozgom, ale najmä srdcom. Poznané pochopili, precítili a podali. A hovorilo sa im umelci.

Divadlo okrem vlastného divadelného umenia má ešte aj iný zmysel, a to: byť otvorenou tribúnou národnej kultúry.

Čím väčšia je snaha slúžiť duchu, tým častejšie sa ozýva skepsa a cynizmus, nachádzajúci výraz v určitej grotesknosti.

Vždy je lepšie raz prehrať, ako nikdy nezvíaziť.

V umení potrebná je odvaha a pribojnosť, lebo umenie bez odvahy prestáva byť umením.

Každej myšlienke kliesnili cestu umelci a každá myšlienka bola zlá, ktorá nevedela získať srdcia umelcov.

Citáty z knihy:

Juraj Valach

DIVADELNÉ ČLÁNKY A KRITIKY

Z KRONIKY DIVADLA

FELDEKOVA PARAFRÁZA „Utekajte, slečna Nituš!“ si získala veľký záujem nielen divákov (od našej premiéry 15. 3. 1986 dosiahla vyše 90 repríz), kritikov, ale aj javiskových tvorcov. 21. januára 1988 mala ďalšiu premiéru v Satirickom divadle Večerní Brno, ktorú s naším výtvarníkom Františkom Pergerom pripravil vedúci umeleckého súboru DAB – Karol Spišák. Ďalšie premiéry sa chystajú v Slováckom divadle v Uherskom Hradišti a v divadle v Karlových Varoch.

POTREBA KONFRONTÁCIE vlastnej práce s prácou inou je nutná v každej ľudskej činnosti. Samozrejme, že i v umeleckej tvorbe, a tak mnohé štáty na svete organizujú rôzne festivaly a súťažné prehliadky spojené s výmenou skúseností a sympózií na rôzne aktuálne témy. Naša Májová divadelná Nitra má svojho „konkurenta“ v PER, kde v posledných rokoch organizujú prehliadku mimovaršavských divadiel pod názvom Varšavské stretnutie. V dňoch 26. – 29. I. 1988 sa zúčastnil tohto festivalu vedúci umeleckého súboru DAB KAROL SPIŠÁK, ktorý počas štyroch dní vo Varšave absolvoval pracovné semináre a celý rad rozhovorov s poprednými poľskými divadelnými umelcami. Za najužitočnejšie stretnutie považuje rozhovor s popredným hercom Teatra Polskiego a rektora dramatickej akadémie Janom Englertom o výchove mladej hereckej generácie a návštevu predstavení ktoré podľa jeho slov „mali vysokú úroveň, s prenikavým, veľmi svojráznym a pre poľskú divadelnú kultúru charakteristickým výtvarným videním, s vynikajúcimi hereckými výkonmi a presne formulovanou a uskutočnenou režijnou koncepciou.“ Zároveň však z hľadiska bohatých dlhoročných skúseností vyslovil aj výhrady proti niektorým predstaveniam, ktoré niesli znaky rezignácie na tempo-rytmus inscenácie, jej vnútornú dynamiku a preferovanie formálnych javiskových postupov. Návštevu na Varšavských stretnutiach považuje za mimoriadne poučnú a inšpirujúcu.

„KAŽDÝ ROK si 27. marca pripomíname Medzinárodný deň divadla. Chceme ním vyjadriť vďaku za stretnutie s krásou a poéziou, ktorou je divadlo schopné obdať aj ten najdramatickejší obraz sveta. ... Divadlo dokáže všetko! Všetko, čo mu umožníme my, ktorí ho utvárame. Bolo, je a bude také, aké ho chceme mať, aké ho dokážeme vytvoriť. Budeme v ňom snívať naše sny, trápiť sa našimi starosťami, utešovať sa našimi nádejami. Pokiaľ naše sny, starosti a nádeje patria naozaj k tomu, čo je v spoločnosti ľudí podstatné, čo vyjadruje a podporuje dôstojnosť a hĺbku ľudskej osobnosti.“ To sú úryvky z listu ZČSDU k Medzinárodnému dňu divadla 1988. Pri tejto príležitosti usporiadala Zsl. pobočka ZSDU 31. 3. 1988 v Mojmirovciach stretnutie divadelných umelcov, ktorého sa zúčastnili členovia DPDM z Trnavy, MOD z Komárna, BD z Nitry a z DAB. Okrem správy o činnosti Zsl. pobočky ZSDU za minulý rok boli prítomní oboznámení aj o úlohách odborov v procese prestavby a divadelného ekonomického experimentu. Stretnutie sa zúčastnil aj predseda ZSDU, zasl. um. Osvald Zahradník.

Program DIVADLA ANDREJA BAGARA V NITRE. č. 4/1988 k hre Petra Zvona TANEC NAD PLAČOM. Zodpovedná redaktorka: zasl. um. Hilda Augustovičová. Redakcia a grafická úprava: PhDr. Ján Laca. Návrh obálky Grzegorz Fudala. Fotografie Pavol Dřížhal. Povolené prípisom PK, číslo HS 10778/53. Vytlačili Nitrianske tlačiarne, n. p., Nitra Cena Kčs 3,-

